

КУЛТУРНИ ЖИВОТ
У УЖИЦУ ИЗМЕЂУ ДВА РАТА
—— (1919–1941) ——

НАРОДНИ
МУЗЕЈ
УЖИЦЕ

КУЛТУРНИ ЖИВОТ У УЖИЦУ ИЗМЕЂУ ДВА РАТА (1919–1941)

Издавач: Народни музеј Ужице
За издавача: Славица Стефановић, директор

Аутори изложбе:
Станојка Миливојевић, историчар, музејски саветник
Немања Обрадовић, историчар, кустос
Дијана Ристовић, етнолог, музејски саветник

Аутори текста каталога:
Станојка Миливојевић, историчар, музејски саветник
Немања Обрадовић, историчар, кустос

Конзервација: Мира Ђуковић, Драган Томановић, Маријана Николић
Техничка реализација изложбе: Владан Дрндаревић
Лектор: Љиљана Костић
Дизајн и припрема: Digital design Užice
Штампа: ГРАФИЧАР, Ужице

Тираж: 150
Ужице, 2020.

Пројекат финансирао Министарство културе и информисања Републике Србије

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
**МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ
И ИНФОРМИСАЊА**

КУЛТУРНИ ЖИВОТ У УЖИЦУ ИЗМЕЂУ ДВА РАТА (1919–1941)

Хотел Вељка Лазића у Ужицу двадесетих година 20. века (у зграду с леве стране радио је први биоскоп, као и биоскоп „Луксор“ Драгутина Аранђеловића)

У периоду између два светска рата Ужице је било политичко, привредно и административно седиште, али, исто тако, и просветни и културни центар региона. У њему су радиле основне и средње школе, осниване установе културе – више културно-уметничких, хуманитарних и спортских друштва који су уз велике напоре стварали културни амбијент у вароши у којој су сиромаштво и непросвећеност притискали целокупан живот.

Најстарија и најзначајнија установа била је *Народна књижница и читаоница*, основана далеке 1856. године, која је у више наврата прекидала рад и поново отварана. Упркос многим тешкоћама, Књижница је све време свог постојања играла веома значајну улогу у просвећивању и образовању не само Ужичана, већ и осталог становништва ужичког краја.

Биоскоп, једно од сведочанстава урбаног развоја, почео је са радом почетком XX века. Као и у осталим градовима Краљевине Југославије, и у Ужицу су биоскопске представе у почетку пројектоване у кафанама. Први биоскоп, звани „Грбића арена“, отворен је у хотелу „Златибор“, а после њега су радили „Колосеум“ и Тон биоскоп „Луксор“.

Реклама за Тон биоскоп „Луксор“, Ужички глас (1935)

Прва пројекција немог филма одржана је 1921. године у великој сали хотела „Златибор“, када је ужички трговац Драго Петровић изнајмио из Загреба једног кино-оператера, који је донео три филмске ролне. Ужице убрзо добија свој биоскоп. Предузимљива браћа Грбић су 1922. године у башти своје кафане „Касина“, коју су ужичани звали „Грбића арена“, приказивали филмове само у летњој сезони. Статус сталног биоскопа у Ужицу остварио је привредник Давид Наумовић, који је 1924. године сместио кино-пројектор у репрезентативну дворану, звану „Колосеум“, намењену за друштвене приредбе. На репертоару Наумовићевог биоскопа „Колосеум“ били су значајни филмови епохе немог филма: *Ели Шеик*, *Мата Хари*, *Шеиков син* и други. Због застарелости технике и немогућности да пројектује звучне филмове биоскоп „Колосеум“ престаје да ради 1928. године. Вођство у филмској пројекцији преузима Драго Аранђеловић, чиновник Ужичке штедионице, који је закупио горњи спрат кафане Вељка Лазића и преуредио га у кино-дворану, опремивши је са три гледалачке позиције – клупе, столице и ложе. Читаво ово здање добило је име Тон биоскоп „Луксор“. Ова фирма је 1938. године увела још једну новину у граду – прву светлећу рекламу, на којој је великим зеленим словима било исписано: кино. Ужичани су у овом биоскопу, убрзо после Београђана, гледали филмове: *Сан Франциско*, *Поручник индијске бригаде*, *Хуарез*, *Суец*, *Последња заповест* и *Марија Валевска*.¹

У Ужицу је маја 1928. године основано позориште, међутим, у јулу исте године Министарство просвете је, уз образложење да у Ужицу нема услова за даљи рад, одлучило да га премести у Вараждин. У позоришту је изведено само неколико представа. Као и пре 1928. године, и наредних година у Ужицу није постојало позориште, али су позоришне представе изводиле драмске секције културно-уметничких друштава, школске секције, као и гостујућа позоришта и позоришне трупе.

¹ Д. Маленковић, *Ужички амаркорд*, Београд, 2003, 57.

Подрињско повлашћено позориште у Ужицу, 8. јул 1922. године

Процес оснивања установа културе у међуратном периоду текао је споро, а културном садржају вароши велики допринос су давали програми културно-уметничких, хуманитарних и спортских друштава, који су имали висок културни и васпитни карактер. Друштва су имала секције – хорску, рецитаторску, драмску и музичку – и у међуратном периоду био их је већи број: Певачко друштво „Златиборска вила“, Културно-уметничко друштво „Абрашевић“, Друштво „Просвета“, Хуманитарно друштво „Наша нада“, Хуманитарно друштво „Гаравац“, Аеро-клуб, Коло српских сестара, пододбор Друштва „Књегиња

Љубица“, организација Црвени крст, Соколско друштво, Радничко-спортско друштво „Слобода“, коњичко друштво Коло јахач „Кнез Михаило“ и други. Водили су их храбри и талентовани појединци, професионалци, најчешће аматери, и тако стварали амбијент по мери слободе и били тумачи долазећег времена.

У вароши коју је насељавало око 7000 становника, број културно-уметничких друштава и њихових чланова био је релативно велики, а њихова тежња је била да, поред забаве, у ову малу средину унесу нов европски духовни и креативни садржај.

ПОДРПАНСКО ПОВЛАШЉЕНО ПОЗОРИШТЕ

У асени „Грбин“ у Ужицу
У Ужицу 4. новембра 1921. год.

ПРЕДСТАВА ПОК. ПОТ. ПО. ПРОВОСТАВА

Скажтоло

У асени „Грбин“ у Ужицу 4. новембра 1921. год.

ПРЕДСТАВА ПОК. ПОТ. ПО. ПРОВОСТАВА

Почетак у 8 часова у вече

ПОДРПАНСКО ПОВЛАШЉЕНО ПОЗОРИШТЕ

У асени „Грбин“ у Ужицу
Млад. први поз. 13. новембра 1921. Млад. први поз.

ДМЕЛО

ИЛИ АЛЕТАЧКИ ЦРНАЦ

У асени „Грбин“ у Ужицу 13. новембра 1921. год.

Почетак у 8 часова у вече

ПОДРПАНСКО ПОВЛАШЉЕНО ПОЗОРИШТЕ

У асени „Грбин“ у Ужицу
Млад. први поз. 13. новембра 1921. Млад. први поз.

ПРЕДСТАВА

У асени „Грбин“ у Ужицу 13. новембра 1921. год.

Почетак у 8 часова у вече

ПОДРПАНСКО ПОВЛАШЉЕНО ПОЗОРИШТЕ

У асени „Грбин“ у Ужицу
Млад. први поз. 13. новембра 1921. Млад. први поз.

ПОК. ПОТ. ПО. ПРОВОСТАВА

Стакоје Главаш

У асени „Грбин“ у Ужицу 13. новембра 1921. год.

Почетак у 8 часова у вече

ПОДРПАНСКО ПОВЛАШЉЕНО ПОЗОРИШТЕ

У асени „Грбин“ у Ужицу
Млад. први поз. 13. новембра 1921. Млад. први поз.

Секунда

У асени „Грбин“ у Ужицу 13. новембра 1921. год.

Почетак у 8 часова у вече

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ КРАЉА ПЕТРА II
У СРБИЈИ

Гостовање у Ужицу у „Колосеуму“
Петак 25 јуна 1937.

ЉУДИ НА САНТИ ЛЕДА

У асени „Грбин“ у Ужицу 25. јуна 1937. год.

Почетак у 8³⁰ часова увече.

ДРУЖИНЕ И СЕКЦИЈЕ
УЖИЧКИХ
СРЕДЊОШКОЛАЦА

Хор ученика ужичке Гимназије 1927. године са диригентом Јуријем Павлишином

Друштво трезвене младежи на излету у околини Пожеге 1932. године

Све већа заинтересованост ученика Ужичке гимназије, као и других средњошколаца, за друштвена, политичка и културна догађања довела је до формирања ђачких дружина. Одмах после Првог светског рата, године 1919, обновљена је *Ђачка дружина „Напредак“*, која се конституисала на основама предратних правила, а на иницијативу наставника српског језика и књижевности Стевана Маленковића. Школска власт је одобравала правила дружина, усмерава њихову активност, а задужени наставници имали су задатак да прате рад ђачких дружина. Доношењем јединственог школског законодавства после 1929. године, Министарство просвете прописује административним актима које се ђачке дружине могу оснивати у гимназији, а притом се настојало да се ученици „ограде“ од друштвено-политичких збивања и да се упућују на „чисто“ спортска, културна и хуманитарна удружења. Овим

законом највише школске власти захтевају од свих гимназија да посвете већу пажњу „националном васпитању“ у складу са „државном и народном идејом“ унитарног југословенства.⁵

„Напредак“ је на својим састанцима имао разноврстан садржај – поред литерарне секције, на чијем дневном реду су биле расправе, критике, прикази, есеји, имао је и драмску секцију која је изводила дела, домаћих комедиографа. Поред драмске секције постојао је хор ђака гимназије, са диригентом Јуријем Павлишином, затим хор ђака Учитељске школе с диригентом Миланом Драгосављевићем. Ови хорови су наступали на пригодним свечаностима (на Дан Св. Саве), на прослави 1. децембра (Дана СХС), на литургијама у цркви и другим приредбама.

⁵ С. Игњић, М. Пашић, В. Лазовић и Д. Кораћ, *Ужичка гимназија 1839–1989*, Ужице, 1989, 213.

Ученици Гимназије и Учитељске школе после представе *Два цванцика*

Поред „Напретка“ ученици старијих разреда су се окупљали и у Друштву трезвене младежи. Организације овог друштва постојале су у свим градским школама (Гимназији, Учитељској школи, Женској занатској, Мушкој занатској), потом у десетак села међу сеоском омладином, такође и међу радничком омладином, као и међу одраслим становништвом у Ужицу.⁶ Делатност Друштва трезвене младежи одвијала се на дружинским састанцима, конференцијама, предавањима и сл., на којима су чланови читали своје радове, не само у вези са борбом против алкохолизма, већ и из других области: социологије, историје и др. Сем тога, у складу са програмским опредељењем, на Састанцима се инсистирало на изградњи моралног лика омладинаца, њиховој повезаности и међусобној солидарности. Доласком Саве В. Ристановића, талентованог и амбициозног школског посленика, на место суплента у Гимназији 1922. године, оживео је рад Друштва трезвене младежи. На ученике су утицала његова изузетна предавања из српског језика и књижевности и филозофске пропедевтике.⁷ После одласка Ристановића 1927. године, нове импулсе овој организацији даје својим атрактивним излагањима суплент физике и хемије Милутин Смиљанић, који, по потреби службе, бива премештен у Чачак 1933. године.

Гимназијалци су основали и *Подмладак Црвеног крста* 1924. године. Сви ученици Гимназије, по правилу, постајали су чланови овог друштва, уз услов да приликом уписа уплате 0,50 динара и прихвате правила којих је требало да се придржавају – „обогаћивање знања из телесне и душевне хигијене и неговање моралног осећања радости при учињеном добром делу ближњима“, прикупљање материјалне помоћи гладним и сиромашним, жртвама елементарних несрећа, сиротој деци чији су родитељи страдали у рату и друго организовањем природби, концерата, предавања.⁸ Подмладак Црвеног крста је прикупљањем добровољних прилога остваривао допунске приходе и тиме осмишљавао своју основну хуманитарну мисију.

Јуриј Павлишин је радио у Гимназији и Учитељској школи као хонорарни и уговорни наставник певања и свирања. У Гимназији је успешно водио хор и оркестар и био диригент. Захваљујући њему, у Ужицу је изведена прва права опера под називом *Коприва*, коју је

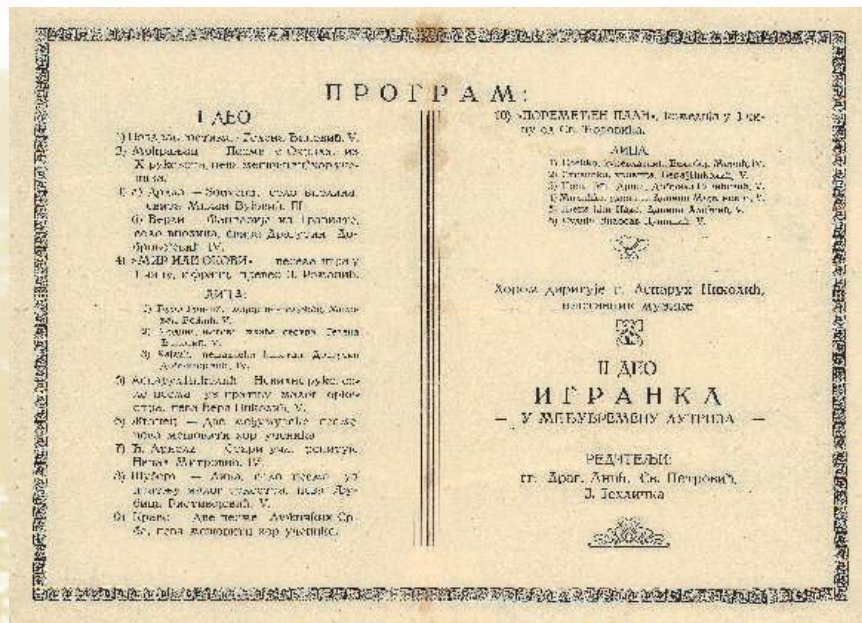

Хор Учитељске школе са хоровођом М. Драгосављевићем 1931. године

⁶ Ђ. Смиљанић, Ђачке дружине у периоду између два рата, Педесет година ужичке Учитељске школе 1919–1969, Титово Ужице, 1970, 64.

⁷ С. Игњић, М. Пашић, В. Лазовић и Д. Коран, Нав. дело, 221.

⁸ С. Игњић, М. Пашић, В. Лазовић и Д. Коран, Нав. дело, 228.

Забаву у Учитељској школи 1936. године

компоновао за деце гласове и сваки од певача, односно тумача улоге, певао је партије разних цветова и биљака. У погледу музичке структуре, опера је компонована на бази руских водвиља и српског националног мелоса. Костиме и сценографију радио је Винко Грдан. Опера је први пут изведена на Светосавској прослави 1934. године. Њене мелодије су се дуго певале и звиждале по ужичким улицама, али су касније заборављене.⁹

Из школске документације сазнајемо да је кратко постојао и *Подмладак Јадранске страже* (1930) и *Феријални савез* (1931), који су, слично осталим школским друштвима, давали одређен допринос у образовно-васпитном процесу, највише на излетима, екскурзијама, летовањима, организовањем приредби у сали Гимназије итд. Због материјалних средстава, којих никада нису

имали довољно, убрзо су, међутим, престајала са радом.

Поред ђачких хорова, који су формиран при школама, у Ужицу је 1909. године, на иницијативу професора Гимназије Стевана Маленковића, основано *Певачко друштво „Златиборска вила“*. Радило је до 1912 године, до Првог балканског рата, а обновљено је 1923. године. Стеван Маленковић је неколико година иницирао репертоарску политику и организовао низ многобројних јавних наступа овог хора. Први диригенти хора били су: Стеван Живковић, Милан Драгосављевић и Ђорђе Драшкић, затим Аспарух Николић, Иван Чолаков и Антон Брезник. „Хор је изводио духовну и световну музику и литургије у Саборној цркви (Црква Св. Ђорђа). Под стручним руковођењем Аспаруха Николића (Хаџи-Николов), професора музике у Учитељској школи, мешовити хор „Златиборске виле“ имао је на репертоару *Руковети*, *Божанствену литургију*

⁹ Биографски лексикон Златиборског округа, Београд, 2006, 516.

Застава Певачког друштва „Златиборска вила“

Матине Певачког друштва „Златиборска вила“ 1938. године

Стеван С. Маленковић (Шашинци, 1880 – Ужице, 1940), професор Учитељске школе, директор ужичке Гимназије, један је од најугледнијих грађана Ужица у међуратном периоду. Предавао је српски језик, а по потреби, латински и немачки. Био је иницијатор оснивања и први хоровођа хора „Златиборска вила“ и учесник у бројним културним програмима у школи и вароши. Свестрано образован, говорио је више страних језика и био врсни слависта и родољуб.¹⁴

и *Опело* Стевана Мокрањца, духовне композиције Бортњанског и Албјева, хорска дела Антона Лајовица, Јакова Готовца, Стевана Шијачког, Станислава Биничког, Добра Хриштрова и Јосифа Маринковића.¹⁰

Традиционални концерти одржавани су на српску Нову годину, за Божић и Ускрс.¹¹ Тако је Соколско друштво приредило на први дан Ускрса академију на којој је учествовао мешовити хор Певачког друштва „Златиборска вила“. На овој академији први пут је учествовала и соколска чета из Никојевића, а улазница је била добровољни прилог.¹² Најбољи певачи и солисти „Златиборске виле“ били су: Александар Орловић (бас), Миле Аџић (тенор), Александар Николић (баритон), Петар Ђеловић (тенор), Драгиша Митровић (баритон), Драган Веселиновић (бас), Даринка Јаношевић (алт), Перенука Кулић (сопран), Даница Лапчевић (алт), Милица Драшкић (алт), Катица Мићић (алт), Ружица Поповић (сопран), Љубица Чакаревић (алт), Цаја Поповић (сопран), Зорка Перић (сопран), Милена Боровић (сопран), Даринка Јанковић (сопран), Миља Бошковић (сопран) и Роса Јовановић (алт)¹³. Поред наведеног, мешовити хор „Златиборске виле“ наступао је на свечаностима организованим у вароши различитим поводима све до 1941. године.

¹⁰ Д. Јовашевић, *Културни живот у Титовом Ужицу од 1936 до 1951. године*, Ужички зборник, 10, 1981, 398–399.

¹¹ Ужички лексикон, Београд, 2014, 162.

¹² Ужички глас, 12. април 1936, 3.

¹³ Д. Маленковић, *Нав. дело*, 126.

¹⁴ Биографски лексикон Златиборског округа, Београд, 2006, 378.

*Хор „Златиборска вила“, 1923. године.
Лево од заставе су Драги Веселиновић и Миљивоје Арсић.
Испод заставе десно је Ђорђе Драшкић,
а у првом реду у средини седи професор
Стеван Маленковић, хоровођа и оснивач хора.*

Аматерска позоришна дружина „Абрашевић“ 1934. година припремила је представу Сеоска лолa

Уједињена радничка уметничка група „Абрашевић“, основана пре Првог светског рата, више пута је престајала са радом да би се поново организовала 1935. године као секција београдског „Абрашевића“. „Абрашевић“ је окупљао напредну радничку омладину разних струка (обућаре, опанчаре, кројаче, бербере, металце) и друге заинтересоване грађане. Обновљена група „Абрашевић“ формирала је позоришну, хорску, рецитаторску и музичку секцију које су суботом,

недељом и другим празницима одржавале приредбе, концерте и матинеа, учествовале у разним свечаностима одржаним у Ужицу, али и у онима које је организовала Комунистичка партија и синдикати.

Радничко-уметничка група „Абрашевић“ приредила је у време ускршњих празника 1935. године забаву са позоришним комадом *Народни посланик* Бранислава Нушића. Позоришна секција „Абрашевића“, под

Хор „Абрашевић“ 1932. године

вођством Фрања Хенчића, Добра Симића, студента права, Синише Равасија и Љубомира Даловића, пензионисаног глумца, изводила је позоришне комаде социјалног садржаја: *На дну*, *Власт*, *Сумњиво лице*, *Подвала*, *Два цванцика*. Организовали су, такође, концерт са игранком и позоришним комадима *На прелому* и *Крадљивица* 1936. године.¹⁵ Увек су били активни и присутни на разним свечаностима у Ужицу.

¹⁵ Ужички глас, 18. октобар 1936.

Чланска карта Милана Гардића 1938. године

Соколски дом

Соколско друштво „Душан Силни“ из Ужица основано је 1911. године. За време балканских и Првог светског рата Друштво није радило. Од 1919. до 1922. године Соколско друштво Ужице припадало је Шумадијској соколској жупи¹⁶ Због успешних резултата овог друштва Југословенски соколски савез је 1922. године донео одлуку о формирању Ужичке соколске жупе са центром у Ужицу. Све то је омогућило развој соколства на простору ужичког краја. Друштво је учествовало на већем броју слетова у Краљевини Југославији, у Сарајеву

1934. године и свесловенским слетовима у Прагу 1926. године и Београду 1930. године. Од формирања до 1930. године било је веома активно на приређивању јавних часова, академија, приредби поводом обележавања значајних догађаја или јубилеја значајних личности из домаће и стране историје.¹⁷

¹⁶ Г. Цвијовић и М. Цвијовић, Настанак и развој соколства у ужичком крају, Ужички зборник, 3, 1974, 429.

¹⁷ М. Чарапић, Соколски дом у Ужицу 1931–1941, Ужички зборник, 25–26, 1996/7, 217.

Мисао водиља свих националних (југословенских) организација, а једна од њих била је и организација Соко Краљевине Југославије, била је национално-идеолошки концепт. Непосредно након уједињења, основни циљ соколске организације постао је да у „јединствен народ“ унесе „здраву“ мисао, мисао поштовања заједничке нове државе, мисао братске слоге и народног јединства. Ношене идеализмом, уверене да је наступило ново доба, соколске организације су настојале да својим културним радом, међу „троименим народом“, афирмишу идеју уједињења, југословенства, словенства. Постојало је уверење да вековни живот у саставу туђих држава и цивилизација, национална подвојеност и супротстављеност, регионална затвореност, конфесионална подељеност, различита политичка традиција, искуство и опредељење, неједнака економска развијеност, менталитет, културна развијеност и друге разлике могу бити превазиђене. На Видовданском сабору у Новом Саду, одржаном 26. јуна 1929. године, соколство је чврсто прихватило „југословенски реализам“ и југословенство. За њих „реално југословенство је интегрално и потпуно механичко измењивање свих постојећих етичких и моралних елемената наших у правцу градње једне хомогене југословенске масе.“¹⁸ Југословенско соколство је настојало да постане својина целокупног југословенског народа у једној уједињеној држави. Васпитни национални рад који је спровођен тежио је, без обзира на племе, веру и сталеж, да створи „виши културни тип југословенског човека“ који би у исто време био одбрана јединства народа и јединства и независности државе, али и трајно духовно уједињење целокупног народа. Остваривање јединствене и недељиве Краљевине Југославије са једним недељивим југословенским народом и једном недељивом југословенском свешћу могли су у потпуности бити остварени само културно-просветним радом савеза „сокола“. Подизањем телесно здравих, морално јаких и национално свесних држављана, Соко Краљевије Југославије примио је на

себе један од веома важних задатака саме државе. Тиме је преузео и део васпитних и просветних функција и уградио свој рад у културну и просветну политику интегралног југословенства коју је режим настојао да оживотвори.¹⁹

Због све већих потреба и значаја Соколске жупе Ужице, почело се размишљати о изградњи сопственог физкултурног дома. Пројекат је израдио архитекта Момир Коруновић, што је био његов добровољни прилог за подизање Соколског дом у Ужицу. Изградња је започета у мају 1931. године, а довршена 1937. године, међутим, Начелство Среза ужичког у свом годишњем извештају за 1934. годину износи следеће податке: Соколско друштво Ужице има свој Соколски дом, који није сасвим довршен, али се у њему изводе свечаности, јер је сала у њему довршена.²⁰

У репрезентативном Соколском дому приређивани су разноврсни културни садржаји – од бројних соколских академија, годишњих скупштина, предњачких течајева за друштва и чете, до позоришних представа и концерата. Соколана је била најлепше место у коме су одржавани различити културни и спортски догађаји између два светска рата. Ужичко соколско друштво је у свом дому приредило академију 6. септембра у част рођења престолонаследника Петра II Карађорђевића. Такође је пригодним манифестацијама обележено сећање на историјске личности из хрватске историје, Зринског и Франкопана.²¹

¹⁸ Соколски зборник, Београд, 1934, 229.

¹⁹ Љ. Димић, Културна политика Краљевине Југославије 1918–1941, први део: Држава и друштво, Београд, 1996, 437.

²⁰ НМУ, Годишњи извештај Начелства Среза ужичког за 1934, инв. бр. 8409/15,9.

²¹ ИАУ, Извештај начелника Соколског друштва Пожега о раду Друштва у 1935. години, СЖУ VIII 1935.40.

Војна музика 4. пешадијског пука „Стеван Немања“ приредила је 17. новембра 1935. године у Соколском дому концерт са игранком, са следећим програмом: 1. Росини: *Семирамида*, увертира; 2. Пахор: *Словенски свет*, потпури; 3. Вагнер: *Хор калуђера*, опера Танхојзер; 4. Петровић: *Македонске песме*, потпури; 5. Мајербер: *Игра бакљи*; 6. *Свети Ловро*, марш.²²

Удружење студената из Ужица је 29. марта 1936. године приредило матине. За ову приредбу ангажован је и чувени студентски цез оркестар „Нанс“ из Београда, у коме је свирао Ужичанин Ђорђе Караклајић.²³

Први музички концерт младих љубитеља класичне музике одржан је 11. октобра 1936. године у згради Соколског дома, под управом наставника музике Аспаруха Николића. Његови актери су били: Бата Бијелић, Радмила Аранђеловић, Беба Захарић, Зоран Вуковић, његова сестра Милана Бешлић, Мица Захарић, Продан Драшкић, Рајко Милетић, Оливера и Јанко Василић.²⁴

У свечаној великој сали дома Соколска жупа Ужице је у заједници са Соколским друштвом Ужице одржала 9. октобра 1938. године комеморативну седницу поводом смрти краља Александра I Карађорђевића. Седници је присуствовао велики број грађана, а старешина Жупе Ђорђе Драшкић је одржао комеморативно предавање. У заједници Соколског друштва Ужице и 23 националне, културне, хумане и спортске организације изведена је на најсвечанији начин прослава Дана Уједињења 1. децембра 1938. године, као и јубилеја двадесетогодишњице уједињења Срба, Хрвата и Словенаца у једну државу. Ова манифестација деловала је веома импресивно. После благодарења у православној и католичкој цркви отпочела је у Соколском дому свечана академија са разноврсним програмом. Свечану седницу улепшали су хор „Златиборска вила“ и хор Учитељске школе. По подне је одржано омладинско матине, а у 21 сат свечана академија на којој је изведен позоришни комад *Хеј Словени*.²⁵

²² Ужички глас, 17. новембар 1935, 6.

²³ М. Ж. Аврамовић, Рад ужичке партијске организације међу студентима 1929–1941, Ужички зборник, 13, 1984, 208–209.

²⁴ Р. Аранђеловић, Млади љубитељи класичне музике у Ужицу 1936, Београд, 25. 7. 1995, Мр 522.1.

²⁵ ИАУ, Извештај тајника Жупе са главне годишње скупштине Жупе, одржане 19. 3. 1939. год. о раду Жупе у 1938. години, СЖУ I 1940.109.

Повеља Соколског друштва додељена великом добротвору Милану Стојићу 1931. године

Застава Соколског друштва

*Повеља Кола српских сестара,
додељена Вишњи М. Ђурић
1922. године*

*Позивница Кола српских сестара
за костимирану забаву 1928. године*

Коло српских сестара је женско културно-просветно, патриотско, ванстраначко, добровољно и хуманитарно друштво основано 1903. године у Београду. Месни одбор Кола основан је у Ужицу у јуну 1921. године. Чланице Кола потицале су из малобројног грађанског слоја. Углавном супруге трговаца, индустријалаца и чиновника, учитељице, професорке, домаћице, удружиле су се са жељом да помогну сиромашне и болесне, образују младе, осмисле и осавремене све сегменте друштва у својој средини. У окупираном Ужицу Немци су 1941. године забранили рад Кола, али је оно радило у оквиру Црвеног крста до 1942. године. Истакнуте чланице Кола биле су: Стана Поповић, Анка Јовановић, Вишња Ђурић, Даница Г. Поповић, Грозда Симовић, Војислава Гмизовић и многе друге. Организовале су хуманитарне забаве, матинеа, на којима

су прикупљале добровољне прилоге, лично завештавале своја добра са жељом да помогну школовање сиромашних девојака. Иницирале су отварање обданишта, покретање листа *Ужички одјек* 1939. године, увек спремне да помажу и друга хуманитарна друштва („Гајрет“, мостарске „Гусле“). Својим активностима чувале су и неговале традицију српског народа, али и доприносиле да идеје савременог живота буду прихваћене на примерен начин.

Одбор Кола српских сестара је традиционално, на Цвети, одржавао у хотелу „Париз“ велику дечју игранку са концертном. Године 1936. забаву је пратио следећи програм: 1. *Општеје воскресеније*, хор; 2. *Змај: Пролеће*, рецитатив; 3. В. Ђорђевић: *Ох пролеће поносито*, хор; 4. *Холандске игре*, балет; 5. Музичирање; 6. В. Ђорђевић:

Новински оглас Кола српских сестара за Дечју костимирану забаву 1931. године

Гвозда Симовић, дугогодишња чланица Кола српских сестара

Један, два, три, хор; 7. Б. Нушић: *Уображени болесник*, комедија; 8. Змај: *Веверица*, рецитатив са ритмиком. Концертни део изводе овдашњи ученици основне школе, скаути Гимназије и ученици Учитељске школе.²⁶ Приходи од улазница били су намењени за облачење сиромашне деце.

У организацији женског добротворног друштва Кола српских сестара одржан је Костим-бал. Ово друштво је имало покретну гардеробу, која се сваке године из Централног савеза Кола српских сестара у Београду упућивала у све градове Србије у којима је одржавана ова приредба. Та гардероба се састојала од мноштва националних костима, односно народних ношњи, из свих крајева Југославије, а свака дама која је желела да се „костимира“ плаћала је Колу педесет ондашњих динара за позајмицу једне од ових ношњи. Многе житељке Ужица су имале своје народне ношње, особито чиновничке жене које су у овај град долазиле са разних страна, према потреби службе и премештајима својих мужева. Што се тиче мушкараца, они су на овај бал имали приступ и у обичним, некостимираним, али строго свечаним тамним оделима. Међутим, било је и оних који су на ову приредбу долазили одевени у народну ношњу.²⁷ Костим-балови су одржавани обично у фебруару, у салама хотела „Златибор“ или „Париз“. На балу се бирала мис, пропозиције су биле такве да се, поред лепоте даме, гледало и на костим, тј. на целокупан склад личности кандидаткиње. Прикупљени добровољни прилози на овим баловима ишли су у хуманитарне сврхе, пре свега као помоћ ужичком Дому сирочади, који је био под патронатом градског Црвеног крста.

Анка Јовановић, чланица Кола српских сестара, супруга трговца Петра Јовановића, изгубила је два сина у Првом светском рату. Своју кућу је даровала Колу српских сестара и у њој је до 1934. године био смештен интернат за сиромашне талентоване ученике.

²⁶ Ужички глас, 5. април 1936.

²⁷ Д. Маленковић, Нав. дело, 148.

УЖИЧКЕ ЗАБАВЕ

Маскенбал организован за Покладе

Маскирана свадба на Покладе 1936. године

Поред већ наведене делатности и програма установа културе и једног броја културно-уметничких друштава, у Ужицу су организоване забаве поводом одређених верских празника, друштвених догађаја, државних празника (Дан рођења краља, дан стварања нове државе), затим струковне забаве, као и породичне забаве.

Најважнија забава ужичке градске елите био је Светосавски бал. Одржавао се сваког 27. јануара, на дан истоименог школског празника, у свечаној сали

Гимназије. По правилу, овал бал је отварао директор Гимназије тиме што би повео *Краљево коло*. Даме су биле одевене у дуге свечане хаљине, балске хаљине. Господа су била у фраку, смокингу или тамном оделу са белом кошуљом и свиленом крагном. Нарочито су били елегантни официри 4 пешадијског пука „Стеван Немања“ и Команде војног округа. Пре отварања бала обично је извођен свечани програм ученика Гимназије, а игранка је почињала у 21.30 сати и трајала све до 3 часа. Женско добротворно друштво „Књегиња Љубица“ је, крајем сваке сваке Покладне недеље, организовало

Забава Демократске странке у Ужицу 1924. године

Забава Ужичког занатлијског удружења 1929. године

Маскен-бал који је подразумевао обавезно маскирање сваког учесника. Учесници су носили разноврсне костиме: Наполеон, сатана, Циганка, була, пајац, козак, Хајдук Станко, мускетар, Марија Терезија, анђео са крилима, католички фратар, православни поп, Нерон и мноштво других.²⁸

Добротворно друштво „Књегиња Зорка“ организовало је популарни Циц-бал. Свака дама учесница овог бала морала је да буде обучена у праву балску хаљину, до чланка дуту, али сашивену од најјефтинејег цицаног материјала. Међутим, лепота кроја и умешност израде и детаља одавали су утисак као да су сашивене од најскупоценијих свилених материјала. Овај бал је имао своју специфичност – „шаливу пошту“, само за мушкарце. Даме су куповале разгледнице на којима су

писале разне поруке присутној господи. Онај који је добио највећи број карактера постао је нека врста мистера, који је имао част да са изабраном мис одигра такозвани „почасни плес“.

Забаве су организовала и струковна удружења. Ужички лекари су сваке године 14. новембра организовали *Докторску забаву*, дан Светих Кузмана и Дамњана. У исто време, то је био почетак зимске сезоне у којој су започињале балске приредбе. Због малог броја лекара у Ужицу, на овој свечаности придруживале су им се колеге из околних места, које су инклинирале Ужицу и њиховој централној Бановинској болници. Забава је одржавана у добротворне сврхе, углавном у корист Градског одбора Црвеног крста, тако да је улазница представљала добровољни прилог. Сваке године бирао

²⁸ Д. Маленковић, Нав. дело, 148.

Школа игре у Ужицу, 1931. година

се „домаћин забаве“, лекар или апотекар који се бринуо за целокупну организацију, од закупа простора до програма игара.

Сваке године на крају божићног школског распуста, а на дан сазива Учитељске годишње скупштине ужичког региона, одржавана је *Учитељска забава*. Ова забава је одржавана у свечаној сали Учитељске школе²⁹, а касније, када се број просветних радника знатно повећао, приредба је премештена у хотел „Златибор“.³⁰ Забава је имала део програма који су изводили ученици

Учитељске школе. Ови програми су доприносили и потврђивали значај просвете и образовања младих. Била је популарна и *Професорска забава*. С обзиром да је у Ужицу радио велики број занатлија, веома посећена била је *Занатлијска забава*, која је имала богату „занатлијску лутрију“. Награде су биле скупочене рукотворине разних занатлија, као што су: мушке и

²⁹ Учитељска школа је била смештена у згради данашње Основне школе „Душан Јерковић“.

³⁰ Д. Маленковић, Нав. дело, 152.

Радничка забава у Ужицу, 25. фебруар 1928. године

женске ципеле, седло за коња, дамске ташне, делови кућног намештаја, опанци, печено јагње и прасе, папуче, разне врсте торти, плехани шпорет и други производи. Један од најзапаженијих и најоригиналнијих згодитака ове лутрије био је поклон ужичког дамен-фризера Прибислава Љубојевића. Његов прилог лутрији садржавао је купон – срећку, на основу које је добитница стицала право да се у његовом уметничком салону „Љубожевик“ бесплатно фризира и чешља током читаве године.³¹

³¹ Д. Маленковић, Нав. дело, 154.

Забава Ужичког занатлијског удружења је традиционално одржавана у фебруару, на дан Света Три Јерарха, у салама хотела „Златибор“ или „Париз“.

Квалитетом, садржајем и богатством лутрије издвајала се и *Трговачка забава*. Добици су били поклони разних варошких радњи. Једне године главна премија на лутрији био је енглески штоф екстра квалитета са комплетним прибором за шивење мушког одела. Био је то дар трговачке радње „Николић и Миушковић“. Радња „Тивор“ поклањала је женски капут или мантил,

Обележавање Првог маја у Ужицу око 1928. године

а „Бата“ обавезно по два пара ципела. Бакалска радња Недељка Спарића увек је даровала десет најскупоценијих бомбоњера, а бакалница Радише Ђерића две кутије најфиније чоколаде. Власници ужичких гвожђарских радњи – Милутин Симовић, Миодраг Ковачевић, Живан Ђерић, Раденко Јоксић, Радомир Стојановић – поклањали су разне предмете за кућну употребу. Радња Драгише Младеновића даровала је лутрије електричне лустере, сервисе за ручавање, чај и кафу. Шешире, дамске рукавице, свилене материјале за женске хаљине, као и много других разноврсних

Хотел „Златибор“ (лево)

Музика у хотелу „Златибор“

поклона поклањале су радње Драгог Вуковасљевића, Ђура В. Тановића, Косте Деспотовића, Милановића и Мисаиловића, Милића Глушчевића, Светозара Софијанића, Рађена Пековића итд. Произвођачи алкохолних пића Милија Јелић и Андрија Кремић лутрији су поклањали дивно изрезбарене, украсне буриће, напуњене најбољом ракијом или квалитетним вином, а луксузна радња Милана Пековића даривала је лутрији велику цезву за кафу напуњену чувеном „Пековић кафом“³². Била је ово и својеврсна реклама свих наведених радњи.

³² Д. Маленковић, Нав. дело, 156.

У Ужицу је живело много железничких радника и чиновника, као и железничких породица, који су организовали *Железничку забаву*, док су чланови ловачког друштва организовали *Ловачку забаву*. Врло запажена била је и забава коју је приређивао Градски одбор друштва Црвеног крста. Неопходно је навести да су у међуратном периоду забаве организовале и политичке странке – Либерална, Радикална и Демократска, а на дан Мајалоса, како се тада називао Први мај, ужички социјалисти су организовали своју *Мајалоску забаву*. Главни организатор ове приредбе био је јувелир и

Први радио-апарат у хотелу „Касина“, 1925. године

часовничар Петар Ђеловић који је у наступајућим годинама имао значајну улогу у ширењу идеја Комунистичке партије у Србији. Поред забава које су организовали држава, културно-уметничка, спортска и хуманитарна друштва, забаве су приређивали и појединци – журеве, славе, рођендане, матинеа – који су привлачили бројне посетиоце.

Велики ентузијазам и полет у развоју културног и друштвеног живота у Ужицу, започет после Првог светског рата, зауставиће надолazeћи ветрови Другог светског рата.

ИЗВОРИ

Архив Југославије, Историјски архив Ужице, Народна библиотека Србије, Музеј позоришне уметности Србије, Музеј књижевности и позоришне уметности БиХ, Сарајево, Народни музеј Ужице.

Соколски зборник, Београд, 1934.

Годишњи извештај Начелства Среза ужичког за 1934, НМУ, инв. бр. 8409/15,9.

Извештај начелника Соколског друштва Пожега о раду Друштва у 1935. години, ИАУ, СЖУ VIII 1935.40.

Извештај тајника Жупе са главне годишње скупштине Жупе одржане 19. 3. 1939. год. о раду Жупе у 1938. години, ИАУ, СЖУ I 1940.109.

Ужички глас, 5. април 1936, НМУ.

Ужички глас, 31. мај 1936, НМУ.

Ужички глас, 14. јун 1936, НМУ.

ЛИТЕРАТУРА

Аврамовић, Миодраг Жика (1984). Рад ужичке партијске организације међу студентима 1929–1941, Ужички зборник, 13, 199–236.

Аранђеловић, Радмила (1995). Млади љубитељи класичне музике у Ужицу 1936. Београд.

Биографски лексикон Златиборског округа (2006). Београд: Удружење Ужичана.

Димић, Љубодраг (1997). Културна политика Краљевине Југославије 1918–1941, први део: Држава и друштво. Београд: Стубови културе.

Ипњић, Стеван, Пашић, Милутин, Лазовић, Војислав и Кораћ, Драгутин (1989). Ужичка гимназија 1839–1989. Титово Ужице: Гимназија „Миодраг Миловановић Луне“.

Јовашевић, Драгољуб Д. (1981). Културни живот у Титовом Ужицу од 1936. до 1951. године, Ужички зборник, 10, 397–419.

Маленковић, Дејан (2003). Ужички амаркорд. Београд: Алтереа. Познановић, Раде (1991). Аматеризам у култури Ужица и околине првих послератних година, Ужички зборник, 20, 181–206.

Смиљанић, Ђурђе (1970). Ђачке дружине у периоду између два рата. У: Д. Буквић и сар. (ур.): Педесет година ужичке Учитељске школе 1919–1969. Титово Ужице: Учитељска школа „Желимир Жељо Ђурић“.

Ужички лексикон (2014). Београд – Ужице: Службени гласник – Град Ужице.

Џвијовић, Гордана и Џвијовић, Милијан (1974). Настанак и развој соколства у ужичком крају, Ужички зборник, 3, 429–450. Чарапић, Миле (1996/7). Соколски дом у Ужицу 1931–1941, Ужички зборник, 25–26, 217–234.

СПИСАК МУЗЕЈСКОГ МАТЕРИЈАЛА

ФОТОГРАФИЈЕ

1. Тон биоскоп Луксор, НМУ, инв. бр. 28880.
2. Кућа Вишње Прљевић, НМУ, инв. бр. 205.
3. Подрињско повлашћено позориште, 8. VII 1922. године, Ужице, Архив Југославије, Београд.
4. Хор ужичке гимназије, НМУ, ул-28871.
5. Драгомир Обрадовић Дриблер, НМУ, ул-29597.
6. Слушање радија у хотелу „Златибор“, ул-29889.
7. Чланови хора „Арбашевић“, НМУ, инв. бр. 1817.
8. Певачки раднички хор „Абрашевић“ и ФК „Слобода“, пролеће 1932. године, НМУ, инв. бр. 1822.
9. Гудачки оркестар Гимназије са проф. Ј. Павлишином, 1937. године, НМУ, инв. бр. 5174.
10. Друштво младе грезвености на излету у околини Пожеге, НМУ, инв. бр. 638.
11. Ученици Гимназије и Учитељске школе после представе Два цванцика, НМУ
12. Хор „Златиборска вила“, НМУ, инв. бр. 5220.
13. Радничко културно друштво „Абрашевић“, НМУ, инв. бр. 1830.
14. Аматерска позоришна дружина „Абрашевић“, после представе Сеоски лола, НМУ
15. Учеснице костимираног бала КСС, март 1941. године, инв. бр. 5232.
16. Маскенбал организован за Покладе, НМУ
17. Маскирана свадба, Покладе, 1936. године, НМУ, ул-31739.
18. Школа игре у Ужицу, 1931. године, НМУ, инв. бр. 637.
19. Школска организација Црвеног крста 1935. године, НМУ, инв. бр. 5237.
20. Дечје забавиште радило у ОШ „Душан Јерковић“, 1927. године, НМУ

21. Прослава Првог маја у Ужицу 1928. године, НМУ, инв. бр. 659.

АРХИВСКА ГРАЂА

1. Плакат, Народно позориште (сала „Колосеум“), представа Вихор, 1928. године, Архив Југославије, Београд.
2. Плакат, Повлашћено позориште „Гундулић“, представа Васкрсење, 1920. године, НМУ, у-31992.
3. Плакат, Народно позориште Београд, представе Страдалници и Жена сатана, 1923. године, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, ПЛ 19069.
4. Плакат, Народно позориште Нови Сад, представа Жена са три мужа, 1934. године, Музеј позоришне уметности Србије, Београд, ПЛ 8957-1.
5. Подрињско повлашћено позориште, више представа, 1925. године, Архив Југославије, Београд.
6. Плакат, Подрињско повлашћено позориште, представа Скамполо, 1924. године, Архив Југославије, Београд.
7. Плакат, Подрињско повлашћено позориште, представа Отело (или Млетачки црнац), 1924. године, Архив Југославије, Београд.
8. Плакат, Подрињско повлашћено позориште, Шабац, Ваљево, Ужице и Чачак, више представа, Архив Југославије, Београд.
9. Плакат, Подрињско повлашћено позориште, представе Станоје Главаш и Сан у Албанији, 1925. године, Архив Југославије, Београд.
10. Плакат, Народно позориште „Краљ Петар II“ Сарајево, представа, Људи на санти леда, 1937. године, Музеј књижевности и позоришне уметности БиХ, Сарајево.
11. Плакат, Дан трезвености, 1932. године, Народна библиотека Србије, ИД 105253644.
12. Плакат, Министарство просвете приређује Велики концерт у сали Гимназије, Ужице 1937. године, Архив Југославије, Београд.
13. Позивница, Забава Учитељске школе, 1936. године, НМУ, у-28854.
14. Чланска карта Уједињена радничка културна група „Абрашевић“, НМУ, ул-29591.
15. Плакат КСС, Дечја костимирана забава 1931. године, НМУ, ул-28854.
16. Позивница КСС на Костимирану забаву, 1928. године, НМУ, ул-28854.

17. Плакат, Светосавска прослава Учитељске школе, 1935. године, НМУ, ул-28854.

18. Позивница Ужичког занатлијског удружења на Велику забаву 1929. године, НМУ, ул-28854.

19. Позивница, Забава Демократске странке у Ужицу 1924. године, НМУ, ул-28854.

20. Ноте за химну Краљевине Југославије и друге игре и кола, инв. бр. б. б.

ТРОДИМЕНЗИОНАЛНИ ПРЕДМЕТИ НМУ

1. Хаљина, Ужице, 1914. године, инв. бр. 1089/е.
2. Сунцобран, Ужице, поч. 20. века, инв. бр. 1563/е.
3. Либаде, Ужице, поч. 20. века, инв. бр. 151/е.
4. Марама-шал, Ужице, поч. 20. века, инв. бр. 1082/е.
5. Тепелук бисерни, Ужице, 19. век, инв. бр. 660/е.
6. Шешир, Ужице, поч. 20. века, инв. бр. 1949/е.
7. Игла, Ужице, 1937. година, инв. бр. 2067/е.
8. Брош-медаљон, Ужице, поч. 20. века, инв. бр. 1618/е.
9. Метална ташница, Ужице, поч. 20. века, инв. бр. 1626/е.
10. Лула, Ужице, поч. 20. века, инв. бр. 2044/е.
11. Лула, Ужице, поч. 20. века, инв. бр. 2045/е.
12. Кутија за дуван, крај 19 века, инв. бр. 2055/е.
13. Мушке панталоне, Ужице, 1922. година, инв. бр. 2032 /е.
14. Мушки прслук, Ужице, 1922. година, инв. бр. 2033/е.
15. Фрак, Ужице, 1922. година, инв. бр. 2034/е.
16. Сукња, околина Ужица, поч. 20. века, инв. бр. 1575/е.
17. Зубуц, околина Ужица, поч. 20. века, инв. бр. 102/е.
18. Јелек, поч. 20. века, инв. бр. 645/е.
19. Прегача, 1900. година, инв. бр. 1228/е.
20. Кошуљак, Чајетина, 20. век, инв. бр. 1781/е.
21. Ткани појас, Биоска, Ужице, 1920. година, инв. бр. 1435/е.
22. Чарапе, прва половина 20. века, б.б.
23. Марама, Косјерић, прва половина 20. века, инв. бр. 77/е.
24. Маказице за „колмовање“, Ужице, ул. бр. 32075/е.
25. Маказице, почетак 20. века, ул. бр. 31922/е.
26. Руж, почетак 20. века, ул. бр. 31922/е.
27. Флаута са клапнама, Ужице, поч. 20. века, инв. бр. 1650/е.
28. Тамбура, 1925 година, инв. бр. 1647/е.
29. Саксофон, прва половина 20. века, инв. бр. 1191/и.
30. Грамофон, SAM KRAUSS, 1930. год., Ужице, ул. бр. 31827/е.
31. Радио, Телефункен, 1938. година, ул. бр. 32399/е.

Гудачки оркестар Гимназије, са проф. Ј. Павлишином 1937. године

Костимирана забава Кола српских сестара 1937. године

НАРОДНИ
МУЗЕЈ
УЖИЦЕ

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.7(497.11)"1919/1941"(083.824)
94(497.11 Ужице)"1919/1941"(083.824)

МИЛИВОЈЕВИЋ, Станојка, 1959-

Културни живот у Ужицу између два рата : (1919-1941) / [аутори текста каталога Станојка Миливојевић, Немања Обрадовић]. - Ужице : Народни музеј "Ужице", 2021 (Ужице : Графичар).
- 28 стр. : илустр. ; 21 x 21 cm

Подаци о ауторима преузети из колофона. - Текст штампан двостубачно. - Тираж 150. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 27-28.

ISBN 978-86-80880-26-6

1. Обрадовић, Немања, 1992- [аутор] [фотограф]
а) Ужице -- Културна историја -- 1919-1941 -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 47144969

